

گریستن اهل بیت علیهم السلام بر امام حسین علیه السلام

حجت الاسلام والمسلمین دکتر حمیدرضا مطهری*

اشاره

یکی از مهم‌ترین نکات در زندگانی اهل بیت علیهم السلام، اهتمام به زنده نگه داشتن عاشورا و یاد و خاطره امام حسین علیه السلام بود. در این راستا سوگواری و تکریم رخداد عاشورا به گونه‌های مختلف مورد توجه آنان قرار داشت. گریستن بر آن حضرت، از نکات مهمی است که هم در روایات و هم در رفتار خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله در دوران مختلف دیده می‌شود. اگر گریستن به عنوان نماد برتر و اعلائی اندوه بر مصیبت‌ها، بر امر مقدسی همچون سوگواری اهل بیت علیهم السلام باشد؛ ارزش بسیاری دارد و در سوگ امام حسین علیه السلام، دارای فواید و آثار بسیاری در دنیا و آخرت است که در سخنان اهل بیت علیهم السلام به آن تصریح شده و خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله نیز به آن عمل کرده‌اند و بر مصیبت آن حضرت گریستند. نوشتار پیش‌رو با اشاره به فضیلت، فایده و اثر گریه کردن بر امام حسین علیه السلام، سیره اهل بیت علیهم السلام در گریستن بر آن حضرت را بررسی و تبیین می‌کند. تأکید بر این نکته لازم است که گریه بر امام حسین علیه السلام همواره برای زنده نگهداشتن یاد و نام امام بوده است. در واقع یکی از مهم‌ترین راهکارهای زنده نگهداشتن یاد سیدالشهداء علیه السلام، گریه بر آن حضرت است که این مهم به خوبی در سیره اهل بیت علیهم السلام ترسیم و اجرا شده است.

اهمیت و فضیلت گریه بر امام حسین علیه السلام

اگر چه فضایل بسیاری برای گریه بر امام حسین علیه السلام در روایات نقل شده از پیامبر صلی الله علیه و آله، امیرالمؤمنین علیه السلام و حضرت زهراء علیها السلام و امام حسن علیه السلام بیان شده است^۱، اما تمرکز این نوشتار بر روایات و روش امامان معصومی است که پس از رخداد عاشورا زیسته‌اند.

* دانشیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

۱. برای اطلاع از روایات مربوطه ر.ک. جعفر بن محمد ابن قولویه، کامل الزیارات، ص ۷۹ به بعد.

امام سجاد علیه السلام که خود از بازماندگان رخداد عاشورا است، ضمن گریستن مداوم در سوگ شهدای عاشورا درباره فضیلت اشک ریختن بر سیدالشهداء علیه السلام فرموده است: «هر کس برای کشته شدن امام حسین علیه السلام اشک بریزد، خداوند برای او اتاق‌هایی در بهشت در نظر خواهد گرفت». ^۱ مشابه این روایت از امام باقر علیه السلام نیز گزارش شده است. ^۲ امام صادق علیه السلام نیز ثواب اشک ریختن بر امام حسین علیه السلام را - حتی اگر بسیار اندک باشد - بر عهده خداوندی دانسته است که در پاداش دادن جز به بهشت راضی نخواهد شد. ^۳ امام رضا علیه السلام نیز گریه بر امام حسین علیه السلام را موجب ریخته شدن گناهان بزرگ معرفی کرده و فرموده است: «فَعَلَى مِثْلِ الْحُسَيْنِ فَلْيَبْكُوا الْبَاكُونَ فَإِنَّ الْبُكَاءَ عَلَيْهِ يَحُطُّ الدُّنُوبَ الْعَظَامَ». ^۴

گریه، وسیله و ابزار، نه هدف

گریه هدف اساسی برای سوگواری بر ابا عبدالله الحسین علیه السلام نیست؛ بلکه وسیله‌ای برای تحقق و رسیدن به هدف و ابزاری برای زنده نگه داشتن یاد امام حسین علیه السلام و قیام و هدف آن حضرت است. در واقع گریه برای آن است که انسان را از خواب غفلت بیدار کند و گریه بر امام حسین علیه السلام، برای احیای کرامت انسان، عدالت اجتماعی، ارزش‌های انسانی و در حقیقت زنده نگه داشتن یا زنده کردن انسانیت انسان است؛ همان هدفی که امام حسین علیه السلام به دنبال آن بود. اگر ائمه علیهم السلام برای امام حسین علیه السلام نیز گریسته و دستور به گریه کردن داده‌اند، برای آن است که قیام امام حسین علیه السلام برای تحقق جامعه آرمانی اسلامی بود که با احیای سنت نبوی و علوی محقق می‌شد؛ همان که امام حسین علیه السلام به عنوان هدف خود بیان کرد و فرمود: «إِنَّمَا خَرَجْتُ أَطْلُبُ الصَّلَاحَ فِي أُمَّةٍ جَدِّي مُحَمَّدٍ أُرِيدُ أَمْرًا بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ أَسِيرٌ بِسِيرَةِ جَدِّي وَ سِيرَةِ أَبِي عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ...». ^۵ امام علیه السلام با این سخن، مسیر حرکت و هدف خود را مشخص کرد؛ هدفی که باید همچنان زنده بماند و یکی از راه‌های زنده نگه داشتن آن، سوگواری برای آن حضرت و نماد کامل سوگواری، گریستن است.

۱. همان، ص ۱۰۰.

۲. همان، ص ۱۰۴.

۳. همان، ص ۱۰۰؛ علی بن محمد صدوق، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ص ۲۵۰.

۴. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۸۴.

۵. محمد بن علی ابن شهر آشوب مازندرانی، مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۴، ص ۸۹؛ برخی منابع «إِطْلَبِ الصَّلَاحَ» آورده‌اند. ر.ک: محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۳۲۹.

گریستن ائمه علیهم السلام

امام سجاد علیه السلام و حضرت زینب علیها السلام پس از رخداد عاشورا و شهادت امام حسین علیه السلام گرفتار غم و اندوه نشدند و دست از رسال خویش نکشیدند. اگر چه حضرت زینب علیها السلام مدت کوتاهی پس از عاشورا از دنیا رفت، اما امام زین العابدین علیه السلام امامت و رهبری شیعیان را تا سال ۹۴ هجری بر عهده داشت و ضمن انجام این مسؤلیت خطیر، زنده نگه داشتن یاد و خاطره قیام امام حسین علیه السلام و تحقق اهداف آن را نیز در نظر داشت. یکی از مهم ترین راهکارهای آن حضرت گریه بسیار بر امام حسین علیه السلام بود؛ به گونه ای که آن حضرت را یکی از «بکائون» در جهان دانسته اند؛^۱ چنانکه امام صادق علیه السلام فرمود: «علی بن الحسین بیست سال بر امام حسین علیه السلام گریه کرد و هر گاه غذا برای او می آوردند، به گریه می افتاد».^۲

گریه امام سجاد علیه السلام تا آنجا بود که وقتی برخی به آن حضرت اعتراض می کردند که چرا این همه گریه و اندوه دارید، امام علیه السلام در پاسخ فرمود:

وَيَحْكُ إِنَّ يَعْقُوبَ النَّبِيَّ علیه السلام كَانَ لَهُ اثْنَا عَشَرَ ابْنًا فَغَيَّبَ اللَّهُ عَنْهُ وَاحِدًا مِنْهُمْ فَأَيَّضَتْ عَيْنَاهُ مِنْ كَثْرَةِ بُكَائِهِ عَلَيْهِ وَ شَابَ رَأْسُهُ مِنَ الْحُزْنِ وَ اخْدُودَبَ ظَهْرُهُ مِنَ الْعَمِّ وَ كَانَ ابْنُهُ حَيًّا فِي الدُّنْيَا وَ أَنَا نَظَرْتُ إِلَى أَبِي وَ أَخِي وَ عَمِّي وَ سَبْعَةَ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي مَقْتُولِينَ حَوْلِي فَكَيْفَ يَنْقُضِي حُزْنِي؟...؛ وای بر شما یعقوب نبی دوازده پسر داشت که خداوند یکی از آن ها را از دید او پنهان کرد. چشمان او از شدت گریه سفید شد و پشتش از غم و اندوه خم گردید؛ در حالی که فرزند او زنده بود. من خودم دیدیم که پدرم، عمویم و هفده نفر از خاندانم را کشتند و آن وقت انتظار دارید که اندوه من تمام شود.^۳

دیگر بازماندگان عاشورا نیز در گریستن بر سیدالشهداء علیه السلام همراه امام سجاد علیه السلام و زینب کبری علیها السلام بودند.

امام محمد باقر علیه السلام نیز همواره بر امام حسین علیه السلام می گریست و دیگران را نیز به گریستن بر آن حضرت تشویق می کرد. نقل است کمیت شاعر در یکی از مجالس عزای امام حسین علیه السلام شعری خواند و امام باقر علیه السلام با شنیدن آن بسیار گریست و برای او دعا کرد؛ همان گونه که رسول خدا صلی الله علیه و آله برای حسان در روز غدیر دعا کرد و فرمود: «الْأَزَلَّتْ مُؤَيَّدًا بِرُوحِ الْقُدْسِ مَا دَبَّيْتُ عَنْهَا أَهْلَ الْبَيْتِ»؛^۴

۱. علی بن محمد صدوق، الامالی، ص ۱۴۱.

۲. همان؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۶، ص ۱۰۸.

۳. علی بن محمد صدوق، الامالی، ص ۱۴۱.

۴. علی بن حسین مسعودی، مروج الذهب و معادن الجواهر، ج ۲، ص ۱۹۵.

همواره مؤید به روح القدس باشی تا زمانی که از ما خاندان پیامبر دفاع می کنی».

گریه بر امام حسین علیه السلام در روز عاشورا از اهمیت ویژه‌ای نزد امام باقر علیه السلام برخوردار بود. ایشان با اشاره به زیارت آن حضرت در روز عاشورا و اهمیت آن حتی از راه دور و در صحرا یا از درون خانه، به ثواب سوگواری بر آن حضرت اشاره کرده و فرموده است: «شایسته است در روز عاشورا برای حسین بن علی علیه السلام مجلس عزای بر پا کنید و همراه خانواده بر مصائب آن حضرت گریه کنید و به یکدیگر تسلیت بگویید». آن حضرت بر تسلیت گفتن به همدیگر در این روز تصریح کرده و درباره چگونگی آن فرموده است: «يَقُولُونَ عَظَّمَ اللَّهُ أُجُورَنَا بِمُصَابِنَا بِالْحُسَيْنِ وَ جَعَلْنَا وَ إِيَّاكُمْ مِنَ الطَّالِبِينَ بِثَأْرِهِ مَعَ وَلِيِّهِ الْإِمَامِ الْمُهَدِيِّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ».^۱

امام صادق علیه السلام نیز اهتمام فراوانی به سوگواری برای امام حسین علیه السلام داشت و اشک ریختن برای آن حضرت را دارای ثواب می دانست و می فرمود: «گریه برای بندگان مکروه است، مگر گریه بر امام حسین علیه السلام که دارای اجر و پاداش است». ^۲ ایشان خود نیز هنگام شنیدن نام امام حسین علیه السلام گریان می شد و بسیار می گریست تا آنجا که وقتی نام امام حسین علیه السلام نزد آن حضرت برده می شد، کسی تا شب آن حضرت را متبسم نمی دید. امام علیه السلام می فرمود: «امام حسین علیه السلام سبب گریه هر مؤمن است». ^۳ در روایتی ابوبصیر از حضور یکی از فرزندان امام صادق علیه السلام در جمعی که او نیز حاضر بوده است، خبر داده و به تکریم او از جانب آن حضرت و نیز نفرین قاتلان امام حسین علیه السلام اشاره کرده و گفته است: «امام صادق علیه السلام به گریه افتاد و فرمود: ای ابابصیر! هنگامی که یکی از فرزندان حسین علیه السلام را می بینم، حالتی از غم و اندوه بر من وارد می شود که نمی توانم تاب بیاورم». ^۴ معاویه بن وهب از یاران امام صادق علیه السلام نیز می گوید:

روزی خدمت آن حضرت رسیدم و ایشان را در محراب عبادت یافتم؛ در حالی که برای زائران قبر امام حسین علیه السلام دعا می کرد و می گریست. امام علیه السلام به من فرمود: «حسین علیه السلام را از راه دور و نزدیک زیارت کن و بر آن حضرت زیاد گریه کن» و خود به شدت گریست؛ به گونه ای که محاسن آن حضرت خیس شد و من نیز همراه آن حضرت گریستم.

۱. جعفر بن محمد ابن قولویه، کامل الزیارات، ص ۱۷۵.

۲. همان، ص ۱۰۰؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۹۱.

۳. جعفر بن محمد ابن قولویه، کامل الزیارات، ص ۱۰۸.

۴. همان، ص ۸۲؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۲۰۸.

ابن وهب در ادامه از غمگین بودن امام صادق علیه السلام در طول آن روز خبر داده است.^۱ یکی از شاعران عرب، ابوهارون مکفوف (نابینا) بود. او شعری درباره امام حسین علیه السلام گفته بود و خدمت امام صادق علیه السلام رسید. امام علیه السلام از او خواست تا شعرش را بخواند و فرمود: «همان گونه که برای خودتان می خوانید، بخوان (یعنی با سوز بخوان)». او در حالی که اهل حرم نیز می شنیدند، شروع به خواندن این شعر کرد:

أَمْرٌ عَلَيَّ جَدَّتِ الْحُسَيْنِ
فَقُلْ لِأَعْظَمِهِ الزَّيْبَةَ

بر قبر حضرت حسین علیه السلام گذر کن، پس به استخوان های پاک و مطهرش بگو

امام علیه السلام در حالی که گریه می کرد، فرمود: «بیشتر بخوان» و او شعر دیگری خواند:

يَا مَرْيَمَ قُومِي فَاَنْدُبِي مَوْلَاكَ
وَ عَلَيَّ الْحُسَيْنِ فَاَسْعِدِي بِنِكَائِكَ

ای مریم (مادر حضرت عیسی علیه السلام) بایست و بر سرور خود ندبه و زاری نما؛ زاری کن بر حضرت حسین علیه السلام و با این زاری و گریه خود او را نصرت و یاری نما.

امام علیه السلام به شدت گریه می کرد و صدای گریه اهل خانه نیز از پشت پرده به گوش می رسید. پس از اتمام شعر امام صادق علیه السلام فرمود: «ای ابا هارون! هر کس در رثای حسین علیه السلام شعری بخواند و خود گریه کند و ده نفر را بگریاند، بهشت بر آنان واجب می شود» و سپس فرمود: «هر کسی شعری بگوید و گریه کند و پنج نفر را بگریاند، بهشت بر آنان واجب می شود» و سپس آن را درباره گریاندن یک نفر نیز تکرار کرد.^۲

امام کاظم و گریه بر امام حسین علیه السلام

در دوران امامت امام کاظم علیه السلام، شرایط دشواری برای اهل بیت علیهم السلام رقم خورد؛ به گونه ای که امام علیه السلام چندین بار به مرکز خلافت احضار و زندانی شد و سرانجام نیز در عصر هارون به شهادت رسید. اگر چه با وجود فشار و اختناق و سخت گیری امکان برگزاری مجلس علنی کمتر بود، اما سوگواری برای امام حسین علیه السلام و واقعه جانگداز عاشورا هرگز مورد کم توجهی قرار نگرفت. فرا رسیدن محرم، آغاز اندوه بزرگ امام کاظم علیه السلام بود تا آنجا که امام رضا علیه السلام فرموده

۱ . محمدباقر مجلسی، بحارالأنوار، ج ۹۸، ص ۵۲ و ۵۳؛ سید صالح شهرستانی، تاریخ النیاحه علی الحسین الشهید، ص ۱۲۷ و ۱۲۸.

۲ . جعفر بن محمد ابن قولویه، کامل الزیارات، ص ۱۰۵ و ۱۰۶؛ علی بن محمد صدوق، ثواب الأعمال و عقاب الاعمال، ص ۲۵۰.

است: «پدرم با دیدن هلال محرم آثار غم و اندوه در چهره‌اش نمایان می‌شد و هرگز خندان دیده نمی‌شد و این حالت ادامه داشت تا روز دهم فرا میرسید. آن روز، روز اندوه و غم و گریه آن حضرت بود».^۱

امام رضا علیه السلام

شرایط دوران امام رضا علیه السلام به‌ویژه سال‌های پایانی عمر شریف، با دوران گذشته بسیار متفاوت بود. در ابتدای امامت آن حضرت به دلایل مختلفی همچون شهادت پدر بزرگوارشان امام کاظم علیه السلام در غربت، سخت‌گیری نسبت به آن حضرت کمتر بود. پس از هارون نیز درگیری میان فرزندانش امین و مأمون، موجب شد که آنان توجه چندانی به علویان نداشته باشند. پس از سلطه مأمون بر تخت خلافت، وی با اهداف مختلف^۲ امام رضا علیه السلام را به عنوان ولیعهد خود معرفی کرد. اگر چه این جریان موجب بیشتر شدن سخت‌گیری بر امام علیه السلام و کنترل آمد و شد افراد نزد آن حضرت شد و آن حضرت بیشتر از قبل تحت نظر بود، اما از سوی دیگر فرصتی بود تا امام رضا علیه السلام برخی تعالیم و شعائر شیعی را گسترش دهد و تثبیت کند. عاشورا و زنده نگه داشتن قیام امام حسین علیه السلام، از مهم‌ترین شعائر بود که امام علیه السلام به آن اهتمام داشت. نقل است ریان بن شیبب در شب اول محرم خدمت امام رضا علیه السلام رسید. آن حضرت فرمود: ای پسر شیبب! محرم ماهی است که حتی در عصر جاهلیت احترام آن را نگه می‌داشتند، اما اینان نه حرمت این ماه و نه حرمت پیامبر صلی الله علیه و آله را نگه نداشتند و فرزندان او را کشتند و اهل بیت او را اسیر کردند». سپس فرمود: «بر حسین علیه السلام گریه کن که او را سر بریدند و همراه او هیجده نفر از خاندانش را شهید کردند که در زمین مانند آن‌ها نبود». آنگاه فرمود: «يَا ابْنَ شَيْبِ بْنِ بَكِيَّتِ عَلِيٍّ الْحُسَيْنِ عَ حَتَّى تَصْبِرَ دُمُوعَكَ عَلَى خَدَيْكَ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ كُلَّ ذَنْبٍ أَذْنَبْتَهُ صَغِيرًا كَانَ أَوْ كَبِيرًا قَلِيلًا كَانَ أَوْ كَثِيرًا؛ اگر بر حسین گریه کنی تا اشک بر گونه‌هایت جاری شود، خداوند همه گناهانت را کوچک یا بزرگ و کم یا زیاد می‌آمرزد».^۳

ملاقات دعبل خزاعی با امام رضا علیه السلام و اشعار او، از جریان‌های مشهور تاریخ اسلام است. او که بر اساس شواهد و سخن امام علیه السلام در ایام محرم خدمت حضرت رسیده بود، به درخواست امام

۱. علی بن محمد صدوق، الامالی، ج ۲، ص ۱۲۸؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۸۴.

۲. برای اطلاع از اهداف مأمون و اقدامات امام رضا علیه السلام ر.ک: حمید رضا مطهری، «ولایتعهدی امام رضا علیه السلام»

آزمون مشروعیت خلافت عباسی»، فصلنامه ره‌توشه، شماره ۱۳، بهار ۱۴۰۲، ص ۲۴۲-۲۳۳.

۳. علی بن محمد صدوق، الامالی، ص ۱۳۰؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۴، ص ۲۸۶.

گریستن اهل بیت علیهم السلام بر امام حسین علیه السلام ■ ۱۵

رضا علیه السلام شعری خواند که سبب ماندگاری نام دعبل در تاریخ شد. امام علیه السلام به او فرمود: «این روزها، روزهای اندوه ما اهل بیت علیهم السلام و شادی دشمنان ما به ویژه بنی امیه است». آنگاه امام علیه السلام برای او دعا کرد و فرمود: «تا زمانی زنده هستی، یاریگر و ستایشگر ما خواهی بود» و از او خواست شعری بخواند و دعبل در حالی که اندوهگین و گریان شده بود، شروع به خواندن نمود و اشعاری را در مجلس انشاء کرد و ابیات ذیل را خواند:

أَفَاطِمُ لَوْ خِلْتِ الْحُسَيْنَ مُجَدَّلًا
وَ قَدْ مَاتَ عَطَشَانًا بِشَطِّ فُرَاتٍ
إِذَا لَلَطَمْتَ الْخَدَّ فَاطِمٌ عِنْدَهُ
وَ أَجْرَيْتِ دَمْعَ الْعَيْنِ فِي الْوَجَنَاتِ
أَفَاطِمُ قَوْمِي يَا ابْنَةَ الْخَيْرِ وَ انْدُبِي
نُجُومَ سَمَاوَاتٍ بِأَرْضِ فَلَاةٍ

ای فاطمه علیه السلام، اگر حسین را که بر خاک کربلا افتاده و کنار فرات تشنه لب جان داده را در خیالت تصور کنی، بر گونه خود می زنی و نهرهای آب بر صورت خود جاری می کنی. ای فاطمه، بلند شو! ای دختر بهترین خلق خدا! بلند شو و بر فرزندان که ستاره های آسمانند و بر زمین افتاده اند، نوحه کن.

امام رضا علیه السلام با شنیدن این اشعار به شدت گریستند.^۱

ائمه ابناء الرضا علیهم السلام

دوران پس از شهادت امام رضا علیه السلام تا شهادت امام حسن عسکری علیه السلام و آغاز غیبت صغری، به دوران ابناء الرضا مشهور است. از آنجا که لقب امام هشتم علیه السلام رضا بود، فرزندان و نوادگان آن حضرت به ویژه امام جواد علیه السلام، امام هادی علیه السلام و امام حسن عسکری علیه السلام به لقب ابن الرضا معروف شدند. از این رو دوران این سه امام بزرگوار را عصر ابناء الرضا می نامند.

دوره ابناء الرضا علیهم السلام که با امامت امام جواد علیه السلام آغاز شد، از جهت سیاسی دورانی متفاوت با عصر امام رضا علیه السلام و در واقع سخت ترین دوران ائمه علیهم السلام و پیروان آن ها در عصر عباسیان بود. پس از شکل گیری خلافت عباسی، خشن ترین دشمنی ها نسبت به اهل بیت علیهم السلام در این دوره بود. نمونه بارز این سختگیری و دشمنی ها، دستور متوکل عباسی برای تخریب قبر مطهر امام حسین علیه السلام و ممنوع کردن زیارت آن حضرت بود. در چنین شرایطی که به طور طبیعی زیارت و سوگواری امام حسین علیه السلام نیز بسیار دشوار بود، تأکید بر زنده نگه داشتن یاد امام حسین علیه السلام همچنان وجود داشت. بی تردید مهم ترین رخداد این دوره، تخریب قبر مطهر امام حسین علیه السلام و ممنوعیت قبر

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۵، ص ۲۵۷.

مطهر آن حضرت و مجازات شدید زائران بود. در چنین فضایی سیاست ضد علوی متوکل، مشکلات جامعه شیعی و پیروان امام هادی علیه السلام را دوچندان کرده بود. خلیفه عباسی در این راه تا ضدیت با مزارات اهل بیت علیهم السلام نیز پیش رفت و با اندیشه برخی مانند احمد بن حنبل در سال ۲۳۶ق دستور داد قبر مطهر امام حسین علیه السلام و بناهای اطراف آن را تخریب کردند و با گماردن نگهبانانی از زیارت آن حضرت جلوگیری نمود. متوکل ضمن ممنوع کردن زیارت قبر امام حسین علیه السلام، اعلام کرد اگر کسی به زیارت قبر آن حضرت برود، مجازات خواهد شد.^۱

خراب کردن قبر امام حسین علیه السلام و ممنوع شدن زیارت آن حضرت، مسلمانان را ناراحت کرد؛ به گونه‌ای که حتی در بغداد شعارهایی علیه متوکل بر در و دیوارها و مساجد می‌نوشتند و برخی شاعران او و خاندان عباسی را هجو می‌کردند. از جمله آن سروده‌ها، شعری است که سیوطی آن را نقل کرده و ضمن مقایسه بنی امیه با بنی عباس در ظلم نسبت به خاندان پیامبر صلی الله علیه و آله، از حسرت بنی عباس به خاطر حاضر نبودن در قتل امام حسین علیه السلام یاد نموده و تجاوز آنان به قبر مطهر آن حضرت را نشان آن دانسته و با اشاره به نسب مشترک بنی عباس با علویان گفته است: «اگر بنی امیه فرزند دختر پیامبرشان را به ستم کشتند، اینک کسانی که از دودمان پدر او هستند (بنی عباس) جنایتی همانند بنی امیه مرتکب شده و قبر حسین را ویران کرده‌اند. بنی عباس از اینکه در کشتن حسین علیه السلام حضور نداشتند، ناراحتند و با ویران کردن قبر او، به جان استخوان‌های او افتاده‌اند».^۲

امام هادی علیه السلام با توجه به اهمیت و ضرورت زنده نگه داشتن یاد و خاطره و هدف امام حسین علیه السلام و نیز جایگاه زیارت در آموزه‌های اهل بیت علیهم السلام و برای مبارزه با این رفتار متوکل اقداماتی انجام داد. برای مثال شخصی را به عنوان نایب برای زیارت حرم مطهر امام حسین علیه السلام از سوی خود مأمور می‌کرد. همچنین هنگامی که حرم مطهر آن حضرت مورد تاخت و تاز و تخریب حاکمان عباسی قرار می‌گرفت، پناه بردن به مرقد امام حسین علیه السلام و دعای در آنجا را داروی بیماری معرفی می‌نمود و خود نیز به آن عمل می‌کرد. امام هادی علیه السلام ضمن تشویق شیعیان به زیارت امام حسین علیه السلام، آن را موجب آمرزش گناهان معرفی می‌کرد و می‌فرمود: «هر که از خانه‌اش به قصد زیارت امام حسین علیه السلام بیرون آید و به سوی فرات رود و در آن غسل زیارت کند، خدا نام او را از رستگاران می‌نویسد و چون به امام حسین علیه السلام سلام کند، خدا نام او را از کامیابان می‌نویسد و

۱. جلال‌الدین عبدالرحمن بن ابی‌بکر سیوطی، تاریخ الخلفاء، ص ۳۴۷.

۲. همان.

گریستن اهل بیت علیهم السلام بر امام حسین علیه السلام ■ ۱۷

چون از نمازش فارغ شود، فرشته‌ای نزد او آید و گوید رسول خدا صلی الله علیه و آله به تو سلام می‌رساند و می‌فرماید: تمام گناهانت بخشیده شد، عمل خود را از سر بگیر.^۱

امام علیه السلام از ابوهاشم جعفری خواست تا به زیارت حائر حسینی بروند و برای ایشان دعا کنند^۲ و در پاسخ کسانی که از علت آن جويا شدند، فرمود: «مکان‌هایی به خداوند اختصاص دارد که باید در آن‌ها دعا کرد و خداوند نیز دعای آنجا را مستجاب می‌فرماید و حرم مطهر امام حسین علیه السلام از جمله این مکان‌هاست».^۳ این رفتار و موضع امام علیه السلام در فضایی که زیارت و شفاعت را شرک می‌پنداشتند و قدرت حاکم از این اعتقاد دفاع می‌کرد، در زنده نگه داشتن یاد و قیام امام حسین علیه السلام تأثیر بسزایی داشت.

فهرست منابع

۱. ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، چاپ اول، قم: نشر علامه، ۱۳۷۹ق.
۲. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، تصحیح علی اکبر غفاری، چاپ دوم، قم: انتشارات جامعه مدرسین، ۱۳۶۳ش.
۳. ابن قولویه، جعفر بن محمد، کامل الزیارات، تصحیح عبدالحسین امینی، چاپ اول، نجف اشرف: دارالمرتضویة، ۱۳۵۶ش.
۴. سیوطی، جلال الدین عبدالرحمن بن ابی بکر، تاریخ الخلفاء، چاپ بیروت: دارالقلم، ۱۴۰۶ق.
۵. صدوق، محمد بن علی، الامالی، چاپ ششم، تهران: انتشارات کتابچی، ۱۳۷۶ش.
۶. ثواب الأعمال و عقاب الاعمال، تصحیح احمد ماحوزی، چاپ اول، قم: نشر فاروس، ۱۳۹۳ش/۲۰۱۴م.
۷. مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، چاپ دوم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.
۸. مسعودی، علی بن حسین، مروج الذهب و معادن الجوهر، تحقیق اسعد داغر، چاپ دوم، قم: دارالهجرة، ۱۴۲۲ق.

۱. جعفر بن محمد ابن قولویه، کامل الزیارات، ص ۳۴۴.

۲. حسن علی ابن شعبه حرانی، تحف العقول، ص ۳۶۱.

۳. جعفر بن محمد ابن قولویه، کامل الزیارات، ص ۲۷۳.

۹. مطهری، حمیدرضا، «ولایتعهدی امام رضا علیه السلام آزمون مشروعیت خلافت عباسی»، فصلنامه ره توشه، شماره ۱۳، بهار ۱۴۰۲، ص ۲۴۲-۲۳۳.
۱۰. شهرستانی، سید صالح، تاریخ النیاحه علی الامام الشهید الحسین بن علی علیه السلام، تحقیق شیخ نبیل رضا علوان، بیروت: دارالزهراء، ۱۴۱۶ ق.